

ROUTE K11

Knapzakroute **Lhee-Lheebroek**

**19 km wandelen door
onbekend Drenthe**

Welkom in Lhee en Lheebroek

Vanuit het oude esdorp Lhee met zijn prachtige boerderijen en dorpsweitjes wandelt u langs de rand van de Zuid Lheederesch naar de voormalige stuifzanden van het Lheederzand.

U komt uit aan de rand van het

Dwingelderveld met zijn onvergetelijke vergezichten. In de Staatsbossen ontdekt u bijzondere plekken als Slichteveen, Modderveen en de tussen zandheuvels verscholen veenplas Schurenberg. Via de oude landwegen over de Poort bezoekt u aan de rand van het

Nationaal Park Dwingelderveld het Lheebroekerzand dat indertijd door Jac. P. Thijsse enthousiast werd beschreven vanwege de enorme jeneverbesstruwelen. De route brengt u daarna naar het piepkleine Lheebroek. Het werd in de middeleeuwen bij de broeklanden aan de Beilerstroom gesticht als satellietdorp van Lhee. Daar vond men het zeshonderd jaar geleden kennelijk een beetje te vol worden...

FOTO: HANS DEKKER

START

2

KAART

Start

Tik op de nummers voor informatie

Algemene informatie

4

Hoe werkt het?

Uitleg over de route en praktische zaken

5

Routekaart + beschrijving

8

Lhee, om te beginnen..

15

Het landschap van Lhee

18

Informatie onderweg

23

**De pdf geeft de beste gebruikservaring
in Acrobat Reader of iBooks.**

Algemene informatie

Startpunten

Hotel-Restaurant De Börken

Lhee 76, 7991 PJ Lhee.

[Routebeschrijving via Google](#)

Camping De Meistershof

Lheebroek 33, 7991 PM Lheebroek.

[Routebeschrijving via Google](#)

Lengte route 19 km

Wandelroute in twee delen te splitsen:

- Lhee 1-13 en van 26-1 (11,5 km).
- Lheebroek 22-25 en van 14-22 (7,5 km).

Begaanbaarheid paden

Redelijk te belopen in alle jaargetijden.

Honden

Honden toegestaan mits aangelijnd.

Hoe werkt het?

5 Informatie onderweg

- Als er onderweg bijzondere dingen te zien zijn, ziet u op de kaart een rode stip met nummer. U kunt doorklikken naar de beschrijving.
- Aan het einde van de achtergrondinformatie staan soms woorden in het blauw, deze verwijzen naar het [Knapzak ABC](#) waar aanvullende informatie te vinden is.

GPX-track

- Met de track kunt u op uw GPS-apparaat lopen of via een GPX-app op uw smartphone. [Download GPX track](#)

Printen

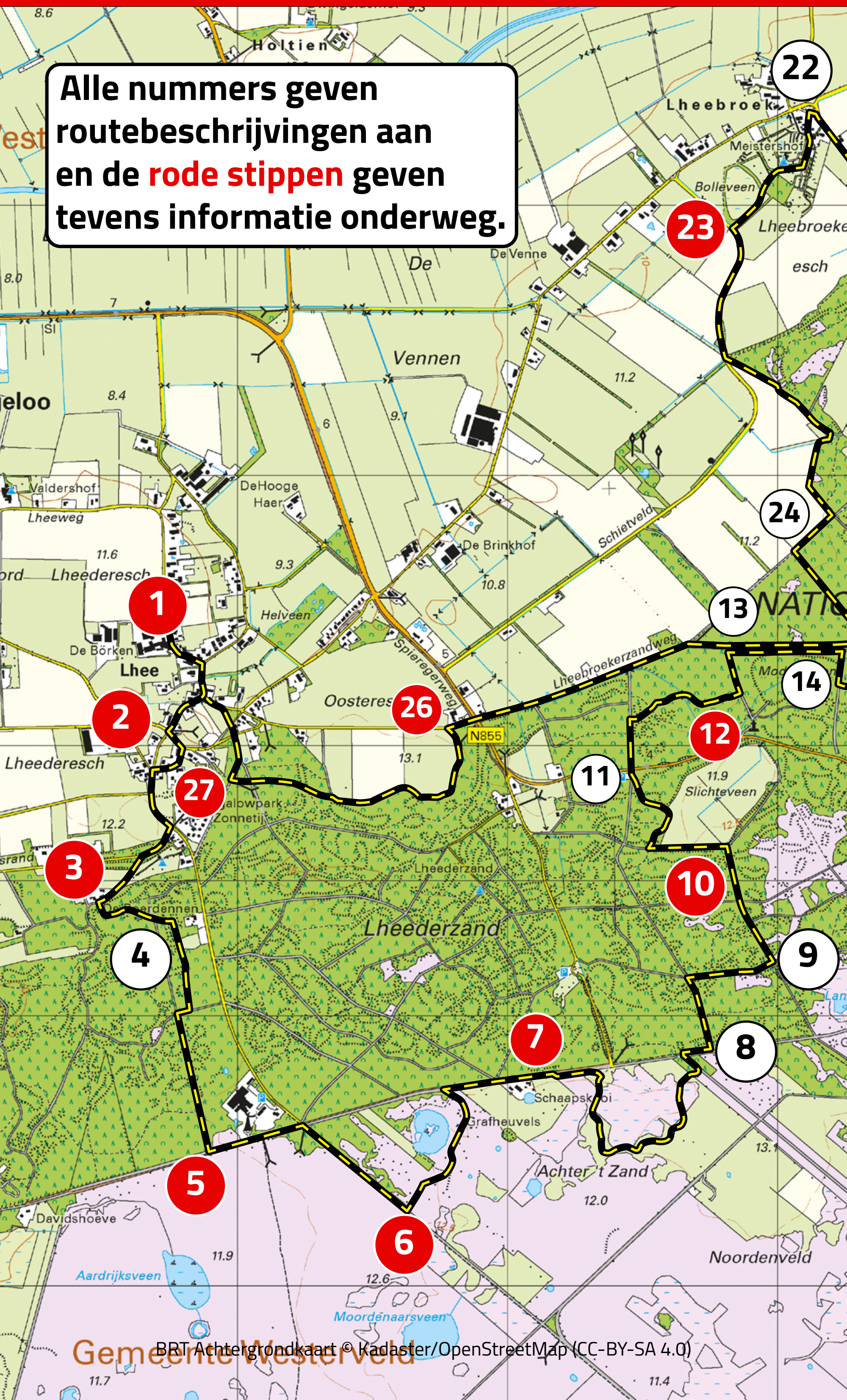
- Gebruik uw eigen printerinstellingen en zie de [tips](#).

Knoppen start en kaart

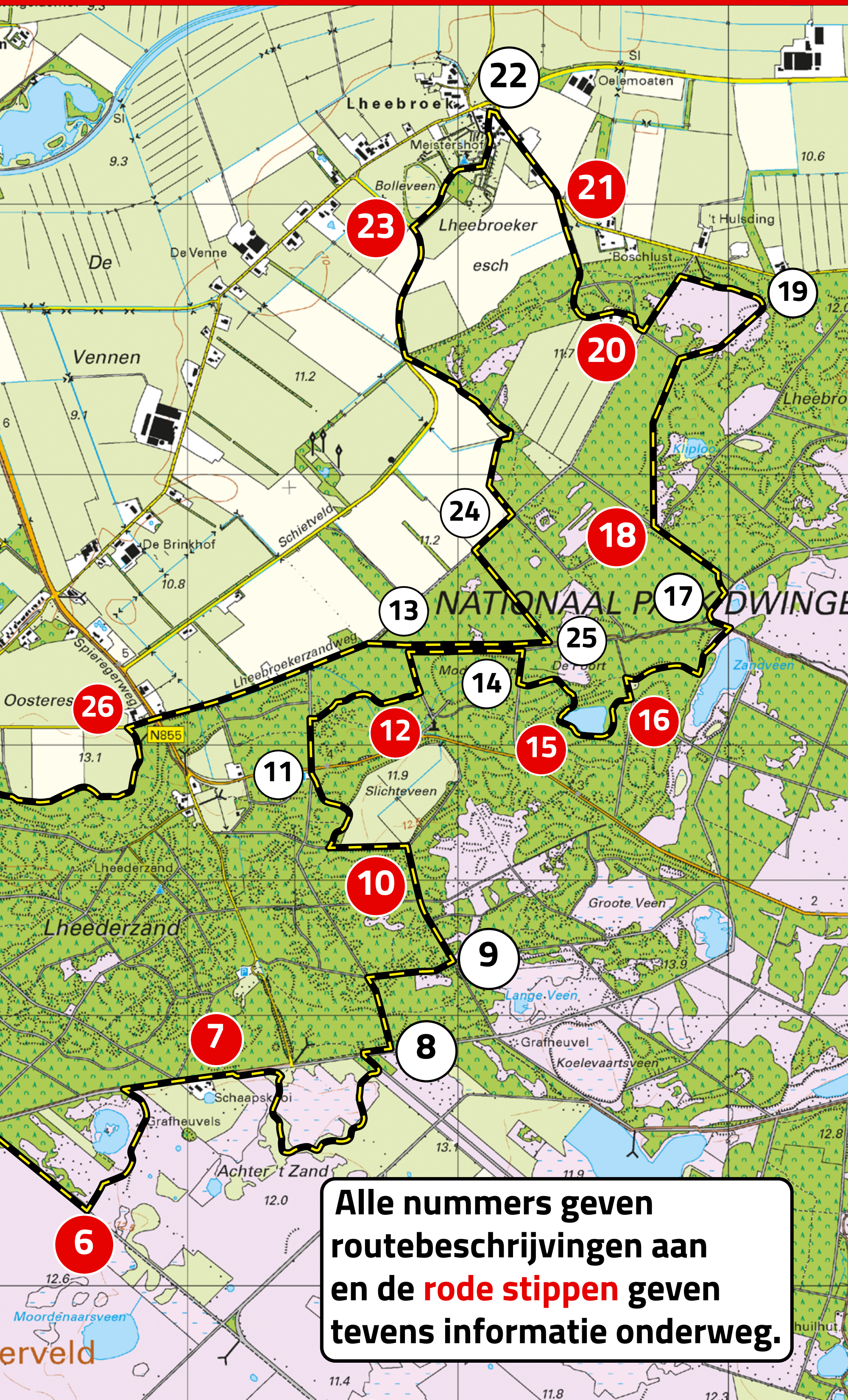
- Met de knop **START** gaat u naar de inhoud.
- Met de knop **KAART** kunt u naar de kaart navigeren en weer terug.
- Werkt alleen in Acrobat Reader en iBooks!

Routekaart 1

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routekaart 2

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routebeschrijving

1 Start/oude school

- Vanuit Hotel De Börken gaat u rechtsaf.
 - Op de driesprong rechts aanhouden.
 - Vervolgens gaat u op de driesprong opnieuw rechtsaf richting Astron.
-

2 Over de wallen van de Zuid Lheederesch

- Op de eerstvolgende kruising gaat u linksaf (Lhee 83 t/m 88).
 - Neem vervolgens de eerste weg rechts die u terugbrengt naar de asfaltweg waar u linksaf gaat.
 - Bij paddenstoel 21379 rechtsaf, Bosrand.
 - Vervolgens neemt u het eerste pad links.
-

3 Oude akkers op de heide

- Aan het eind van dit pad krijgt u midgetgolfbaan/bospub De Boerdennen aan uw rechterhand.
- Nog voor de vóór de bocht naar rechts, slaat u linksaf een smal pad het bos in.
- Op Y-splitsing bij het bordje "Boerdennen" rechtdoor en direct op de volgende Y-splitsing links aanhouden.

4 Langs open stuk in het bos

- Bij het grasveld rechtdoor blijven lopen. Ook bij de zandberg waar u even later langs loopt.
 - Einde pad rechtsaf en viersprong linksaf.
-

5 Veentjes op de heide

- Aan het eind komt u voor de “Dwingeloosche Heide” uit.
 - Hier gaat u linksaf en komt zo langs de radiotelescoop.
 - Bij de radiotelescoop blijft u rechtdoor lopen.
 - Op de kruising van paden en wegen bij paddenstoel 21275 neemt u het betonnen fietspad rechtsaf.
-

6 Grafheuvels bij het Smitsveen

- Aan het eind van de jeneverbessen aan uw linkerhand slaat u linksaf.
- U betreedt nu het gebied bij het Smitsveen.
- Volg het pad om het veentje heen (Nordic Walking route). Op de brede zandweg gaat u rechtsaf, later wordt dit een betonnen voetpad.

7 Bomen op het zand

- Dit voetpad verlaat het fietspad en het brede zandpad.
 - Op de driesprong gaat u rechtsaf en volgt dit pad steeds. U komt weer uit op het brede zandpad.
-

8 Terug op pad tussen bos en hei

- Ga hier rechtsaf.
 - Voor het begrazingsgebied gaat u linksaf door het klaphek. Op viersprong rechtsaf en dit pad blijven volgen
-

9 Verder over het Lheederzand

- Op viersprong slaat u linksaf tussen de bosnummers 27 en 40.
-

10 Onverwachte weitjes in het bos

- Aan het eind van het pad verlaat u via een klaphek het natuurterrein en gaat u linksaf.
- Direct na het volgende klaphek gaat u rechtsaf een smal pad in. U houdt rechts aan en volgt dit kronkelende pad tot u bij een parkeerplaats uitkomt.

11 Parkeerplaats

- Hier gaat u rechtsaf en steekt de doorgaande weg over en neemt het bospad aan de andere kant van de weg. U neemt vervolgens het eerste (kronkel)pad rechtsaf.
-

12 Gedenksteen voor de boswachter

- Aan het eind van dit paadje gaat u bij de brede zandweg linksaf. (Voor een bezoek aan het monument gaat u hier ongeveer 100 meter naar rechts).
-

13 Modderveen

- Aan het einde van de zandweg slaat u rechtsaf.
-

14 Naar plas Schurenberg

- Neem daarna het eerste pad rechts tussen de percelen 61 en 62.
 - U neemt het eerste paadje links. Aan het einde gaat u een trap op.
-

15 Water in de Schurenberg

- Na de trap rechtsaf en blijf dit pad voor ongeveer driekwart van de omtrek van de

plas volgen. Na de sloot aan uw linkerhand - dit is de voormalige vangarm van de eendenkooi - houdt u rechts aan.

- Op de volgende kruising slaat u linksaf.
-

16 Een poort naar het zuiden

- Aan het eind van de open ruimte gaat u rechtsaf (ruiterpad) en volgt het pad.
 - Aan het eind van dit ruiterpad bij het ven slaat u op de driesprong linksaf.
 - Dit smalle pad volgt u tot aan het fietspad.
 - Steek het fietspad over en ga op de naastliggende zandweg linksaf.
-

17 Langs een groot heideterrein

- Vervolgens gaat u het eerste pad rechtsaf. Neem het eerste paadje linksaf.
 - U komt uit op een bredere zandweg. Hier slaat u linksaf.
-

18 Schijn bedriegt op het Lheebroekerzand

- Zodra u rechts de eerste jeneverbesstruwelen ziet, houdt u na perceel 86 (en voor het bankje) op de viersprong rechts aan.

- Op de driesprong houdt u bij het bankje rechts aan vóór het perceel 91. Dit pad blijft u volgen.
-

19 Heide en jeneverbesstruwelen

- Neem bij de bosrand aan het eind van het heideveld het paadje linksaf langs het heide/jeneverbessenveld.
 - Aan het eind van dit paadje slaat u linksaf en volgt u het fietspad een stukje.
 - Na zo'n 200 meter neemt u voor de verkeersborden rechtsaf de zandweg.
-

20 Steen met herinneringen

- U blijft de zandweg met een bocht naar links volgen en passeert een terrein met een groepsaccommodatie.
 - Het pad gaat later met een bocht naar rechts het bos in.
 - Het pad komt langs een akker. U blijft het pad volgen tot aan de klinkerweg.
-

21 Net als in het oude Egypte

- Op de klinkerweg slaat u linksaf in de richting van camping De Meistershof.

22 Over de camping

- Bij de ingang van De Meistershof loopt u langs de slagboom de camping op. Wie een Knapzakroute loopt, mag van de eigenaar van De Meistershof over het terrein lopen. Volg de pijlen van de Knapzakroute over de camping.
 - Achterop de camping wijst de pijl u rechtsaf.
-

23 Wonen buiten het dorp

- Aan het einde van het wandelpad komt u op een geasfalteerde weg uit. Ga daar linksaf.
 - Bij het bos aangekomen neemt u het eerste pad links. Het pad gaat over in een graspad, u gaat rechtdoor.
 - Vlak voor het einde van het pad gaat u rechtsaf een smal paadje in. U blijft steeds de bosrand volgen.
-

24 Op de grens van bos- en bouwland

- Aan het einde gaat u rechtsaf over fietspad of zandweg.
- Vervolgens neemt u het eerste pad links tussen de percelen 74 en 75.

25 Oude zandpad naar Lhee

- Aan het eind van de pad neemt u het fietspad rechtsaf. (U passeert de punten 14 en 13 van de route).
 - Volg het verharde fietspad of het zandpad ernaast tot paddenstoel 21272/001 en blijf het fietspad volgen.
 - De verharde weg steekt u over.
-

26 Over de Oosteresch

- Ga vervolgens het eerste pad links in. Dit pad volgt de rand van de Oosteresch van Lhee. Volg het pad tot aan de weilandjes.
 - Bij de weilandjes aangekomen slaat u linksaf bij een paaltje met een geel schildje. Het pad komt uit bij een half verhard fietspaadje. Hou daar rechts aan.
-

27 Spieker

- Blijf het fietspaadje volgen tot paddenstoel 21267. Daar rechtsaf richting Lhee.
- **Voor bezoek aan de Spieker gaat u hier linksaf en dan direct rechtsaf naar een smal paadje. Let op het bord "De Spieker".**
- Steek de weg over en volg het gravelpad over de Brink. Loop rechtdoor richting De Börken en u bent terug bij het startpunt.

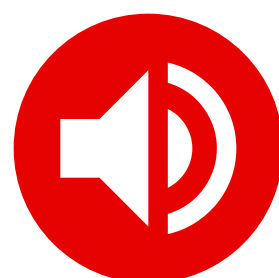
Lhee om te beginnen...

FOTO: GERARD DE VRIES

Meestal gaat in Drenthe de regel op: hoe ouder het dorp hoe korter de dorpsnaam. Het zal u dus duidelijk zijn dat Lhee tot de oudste Drentse dorpen hoort. De eerste vermelding stamt uit het jaar 944, toen het dorp in de belastingregisters van de bisschop van Utrecht vermeld werd als Lede. De naam zou afgeleid zijn van 'leede' of 'leitha', oude benamingen voor een waterloop. Het moet een stroompje geweest zijn dat ten noorden van de brink van Lhee op het Helveen uitkwam. Gedeelten van het nu vergraven loopje zijn in het dorp nog als brede waterlossing richting Helveen aanwezig.

Luister naar het hele verhaal

START

16

KAART

Het hart van het dorp

In Lhee staan nog enkele fraaie oude boerderijen. Doorgaans liggen ze met de achterkant of de zijkant naar de weg gekeerd. Het type met een achterbaander werd in de loop van de achttiende eeuw opgevolgd door dat met een zijbaander. Deze monumentale boerderij (huisnummer 67) is van de mooiste en oudste van het dorp. Typerend is dat de voorgevel niet tot boven doorgemetseld werd, maar een zogeheten wolfseind kreeg. Riet en heide kostte niets, baksteen moest je kopen...

FOTO: BERT ELLENS

[START](#)

17

[KAART](#)

Het landschap van Lhee-Lheebroek

De Knapzakroute Lhee-Lheebroek voert u door de dorpen Lhee en Lheebroek en hun afwisselende omgeving van eeuwenoud boerenland, voormalige zandverstuivingen, heidevelden en tal van veentjes. Het dorpsgebied van Lhee en Lheebroek ligt op de relatief smalle overgang van de hoge zandgronden van Lheederzand en Lheebroekerzand en de beekdalen van Beilerstroom en Dwingelerstroom.

Het feit dat het dorp Lhee reeds in de vroege middeleeuwen gesticht werd, maakt duidelijk dat de natuurlijke omstandigheden er prima geschikt waren voor het boerenbedrijf. Door ontginning en beweiding verdwenen de oude

FOTO: ERIC WANDERS

[START](#)

18

[KAART](#)

bossen al spoedig die eerder vrijwel het hele gebied hadden bedekt.

Uiteraard was het natte beekdal alleen als hooiland bruikbaar. Soms was het er n t droog genoeg om er de koeien een tijdje te laten grazen. Iets hoger langs de beekdalrand bouwden de eerste bewoners van de streek hun boerderijen. Het was er niet te nat en toch was men verzekerd van een constante aanvoer van grondwater, kortom d  ideale plaats voor de middeleeuwse landbouwer om zich te vestigen. De essen werden wat verder van de beek af aangelegd. De boeren gebruikten bij voorkeur bodems met keileem in de ondergrond, zodat de esgrond niet gemakkelijk uitdroogde. In de middeleeuwen beschikte men voor het eerst over de landbouwwerktuigen om dit soort zware gronden te bewerken.

SCHOOLPLAAT J.H. ISINGS

Nog verder van de beek en het dorp vandaan lagen de veldgronden waar men de schapen naartoe bracht. Met name de hogere gedeelten aan de noordrand, het Lheederzand en het Lheebroekerzand, waren erg gevoelig voor verstuiving. Dat waren dan ook de delen van het veld die ruim een eeuw geleden het eerst bebost werden om het zand vast te leggen.

FOTO: SAKE ELZINGA

[START](#)

20

[KAART](#)

Deze twee kaarten tonen de situatie in Lhee (boven) en Lheebroek (onder) rond het jaar 1900. Op het kaartje van Lhee is goed te zien dat de oudste bebouwing nauwkeurig de rand van het beekdal volgt. Langs het eerste deel van de route vanaf De Börken is op deze oude kaart nog geen bebouwing te zien. De kaart toont verder duidelijk hoe de drie essen van het dorp ingeklemd liggen tussen het beekdal en de zandverstuivingen langs de rand van het Dwingelderveld. Ook de oude beboste esranden (3 in de route) en de Wilpenkamp (4) vindt u fraai op de kaart terug. Verderop aan de rand van het veld liggen tal van veentjes en dat is eigenlijk nog steeds zo.

Lheebroek heeft een es die ten zuiden van het dorp ligt. Ten noorden van Lheebroek lopen op de kaart tientallen sloten en slootjes om de broeklanden richting Beilerstroom/Dwingelstroom af te wateren. (Op de oude kaart ziet u ook de overigens foutieve benaming Smildervaart vermeld.) In de jaren zestig is deze kleinschaligheid van het landschap bij de ruilverkaveling geheel verdwenen.

FOTO: FAM. KLAASSEN

Een ooggetuige onderweg

Toen Freek en Anna Klaassen in de jaren zestig voor het eerst mensen op de Meistershof lieten kamperen, was dat iets heel bijzonders. Lheebroek liep bij wijze van spreken uit. Kamperen bij de boer - tegenwoordig een alom gekend verschijnsel - moest toen eigenlijk nog worden uitgevonden. De boeren waren nog gewoon boer en de toeristen moesten Drenthe nog ontdekken.

Luister naar hun verhaal

1 Oude school in Lhee

De voormalige bijschool op de brink van Lhee staat model voor de schoolgebouwen van omstreeks 1800. Het gebouwtje wordt gekenmerkt door bakstenen muren, echte ramen met glasruiten en veldkeien op de vloer. Al in 1641 is er sprake van een bijschool in Lhee, maar deze heeft er anders uitgezien. In het schooltje van Lhee werd tot 1860 les gegeven, waarna het een woonfunctie kreeg. In 1953 werd het overgebracht naar het Openluchtmuseum in Arnhem, waar het nu nog volledig ingericht te bewonderen is. (Geheugen van Drenthe)

FOTO: OPENLUCHTMUSEUM ARNHEM

2 Over de wallen van de Zuid Lheederesch

De Bosrand loopt langs de zuidkant van de Zuid Lheederesch. Het is een mooi voorbeeld van een oude eswal. Deze stamt nog uit de tijd dat het bos waar u nu loopt, bij de heide van het Dwingelderveld hoorde. Door intensief kappen raakte de wal dichtbegroeid met kreupelhout zodat de schapen er vanaf de hei niet doorheen konden. Soms werden buiten zo'n eswal op de heide nog weer nieuwe akkertjes ontgonnen. U komt straks langs een voorbeeld van zo'n nieuwere ontwikkeling.

DALKRUID - FOTO: HANS DEKKER

In vroeger tijden waren de bomen op de eswal veel minder hoog dan nu, omdat er toen nog regelmatig boerengeriefhout gekapt werd. Later kreeg de wal er een functie bij, namelijk

om de es tegen het stuifzand te beschermen. Omdat de Bosrand een erg oud bosmilieu is, kon zich hier een rijke bosflora ontwikkelen met onder andere dalkruid en salomonszegel.

3 Oude akkers op de heide

Het weilandje rechts van het bospad heet Wilpenkamp of Welpenkamp. Verwacht hier overigens geen jonge leeuwen. In de belastingregisters van 1640 komen we de naam Wilberenkamp tegen: ene Wilber moet dit stuk-

je land op het Dwingelderveld op enig moment hebben ontgonnen. Om de grond niet teveel uit te putten lagen de percelen na enige jaren akkerbouw jarenlang braak. Dit zogeheten veldbraken kwam vroeger in deze streek regelmatig

voor. Op de kadasterkaarten van 1832 was de Welpenkamp veel groter dan hij tegenwoordig is. De rest is indertijd weer door het stuifzand ondergestoven.

In dit soort losse zandgrond voelde het uit Amerika afkomstige krentenboompje zich wonderwel thuis. Het verspreidde zich in rap tempo door de bossen rond de Dwingeloose heide. In 1985 zijn krentenbomen hier massaal gekapt om de inheemse planten en stuiken in het bos weer een kans te geven. Toch is het hier in april nog steeds een fantastisch gezicht als de krentenbomen hun romig witte bloemenpracht vertonen.

FOTO: HANS DEKKER

5 **Veentjes van het Dwingelderveld**

In de jaren twintig dreigde het Dwingelderveld vrijwel geheel ontgonnen te worden.

W. Beijerinck, stichter van het Biologisch Station te Wijster, riep onder andere de hulp in van de bekende natuurbeschermer Jac. P. Thijsse. Ze vroegen zich af of die nieuwe hectares landbouwgrond het verlies van zoveel natuurschoon wel waard waren: 'Bij iedere ontginning dient de vraag gesteld te worden of de streek in onontgonnen staat soms meer waarde en betekenis voor wetenschap en recreatie heeft dan zij hebben zou, indien - dikwijls met groote geldelijke offers - tot ontginning werd overgegaan.' In 1930 kocht de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten met de hulp van 1947 goede gevers de eerste stukken van de Dwingeloose heide. In 1941 werd de ernaast

FOTO: HANS DEKKER

START

28

KAART

gelegen Kraloosse heide een Staatsnatuurreserve. In 1991 ging het Nationaal Park Dwingelderveld van start.

Het Dwingelderveld is het grootste vochtige heideveld van West-Europa. In het gebied wisselen kletsnatte slenken met dophei en veenpluis elkaar af met zandruggetjes waarop struikhei groeit. Op de heide liggen tientallen in Nederland zeldzaam geworden zure en voedse-larme veentjes met een oeverbegroeiing van veenmossen, wollegras, veenpluis en veenbes. Op kale plekken langs de oevers groeit de bijzondere zonnedauw die met zijn kleverige blaadjes vliegjes vangt en verteert.

HEIDEVELD, VEENVORMING

5 **Luister naar een oneindige stilte**
De Stichting Radiostraling van Zon- en Melkwegstelsel was begin jaren vijftig op zoek naar een stille, schone plek in Nederland voor het bouwen van een radiotelescoop. Het bestuur hoefde daar niet lang over na te denken, het werd het Dwingelderveld. De radiotelescoop van Dwingeloo werd in 1956 in gebruik genomen. De afgelegen ligging moest de kans op storing van de waarnemingen zo klein mogelijk maken.

Bij de telescoop staan borden met informatie over radioastronomie. Achter het gevaarte is het hoofdkantoor van de stichting Astronomisch Onderzoek in Nederland ([Astron](#)) gevestigd. De telescoop van Dwingeloo is niet meer in gebruik. De rij telescopen van Westerbork heeft het werk overgenomen. Sinds 2010 maakt Astron gebruik van de LOFAR telescoop. Deze radiotelescoop heeft een doorsnede van ca. 2000 km, het middelpunt van deze telescoop ligt bij Exloo. (De Knapzakroute Buinen komt langs dit LOFAR-project.)

BRON: GEHEUGEN VAN DRENTHE

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft de telescoop van Dwingeloo voorgedragen als industrieel monument. Vanaf 2009 heeft het bouwwerk de status van Rijksmonument gekregen.

6 Grafheuvels aan de rand van het Smitsveen

Aan de linkerkant van het pad bij het Smitsveen liggen twee grafheuvels uit de mid-den-bronstijd. Ze moeten rond 1200 v.Chr. zijn opgebouwd met behulp van grote hoeveelheden heideplaggen. In 1977 zijn beide heuvels door archeologen grondig onderzocht. De resultaten vielen tegen omdat beide heuvels in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd bleken. In een van de heuvels is een zogeheten boomkistgraf gevonden en sporen van latere bijzettingen. Na de opgravingen zijn de heuvels weer met heideplaggen gerestaureerd.

[GRAFHEUVEL, PREHISTORIE](#)

FOTO: GERARD DE VRIES

START

31

KAART

7 Bomen op het zand

Staatsbosbeheer kocht in 1906 grote delen van het Lheederzand en het Lheebroekerzand van de boeren van Lhee en Lheebroek. Aanvankelijk werd vooral grove den aangeplant. Later volgden uitheemse naaldbomen als fijnspar, douglasspar en lariks en loofbomen als eik, Amerikaanse eik, berk en beuk. De Dwingeloose Staatsbossen waren een van de eerste bebossingen van Staatsbosbeheer en er moest veel geëxperimenteerd worden voordat de juiste bewerking van de bodem en de juiste beplanting gevonden werd. Het bleek een geluk bij een ongeluk, want hierdoor werd de Boswachterij Dwingeloo van meet af een van de meest gevarieerde Staatsbossen. Al in de Eerste Wereldoorlog werden werklozen uit de

FOTO: ERIC WANDERS

START

32

KAART

omgeving tewerkgesteld bij de aanleg van het bos. Vooral in de jaren dertig werkten hier grote groepen werklozen in de werkverschaffing. In totaal is op deze manier ongeveer 85 procent van de Boswachterij Dwingeloo aangeplant.

PRODUCTIEBOS

10 Onverwachte weitjes in het bos

Het Slichteveen en ook het Modderveen, waar u later tijdens deze route langskomt, zijn zogeheten uitwaaiingskommen tussen de zandduinen. In deze laagten kon zich veen vormen dat aan het begin van de twintigste eeuw door de boeren van Lhee en Lheebroek is afgegraven om er turf te winnen. Vervolgens werden het Slichteveen en het Modderveen ontgonnen tot weidegebiedjes, terwijl de zandduinen eromheen bebost werden. Af en toe wordt de bovenlaag van zo'n bosweide weggehaald om de grond te verschrallen waardoor de oorspronkelijke vegetatie meer kans krijgt.

DOBBE

12 Gedenksteen voor de boswachter

In de Tweede Wereldoorlog waren de bossen rond Dwingeloo een toevluchtsoord voor on-

derduikers die er in hutten onder de grond leefden. 's Nachts haalden zij voedsel op bevriende adressen in de omliggende dorpen. Boswachter Chris Kuipers kende alle onderduikers hier in het bos. Hij deed voor ze wat hij kon tot hij in het najaar van 1944 verraden werd. Na enkele dagen, op 27 oktober werd Kuipers in Westerbork geëxecuteerd.

15 Water in de Schurenberg

De plas Schurenberg heeft z'n merkwaardige naam te danken aan de 'bergen' rond de plas. Uit angst voor de desastreuze werking van het stuifzand op hun akkers besloten de boeren van Lhee en Lheebroek eind negentiende eeuw de hoge zandbergen hier te bebossen. Ze bouwden er enkele schuren om materiaal en gereedschap in op te slaan en om als schafteek te dienen. De schuren en de bergen gaven de plas zijn naam.

Zoals zoveel andere Drentse veentjes is ook Schurenberg door turfwinning tot op het witte zand uitgeveend. Vervolgens hadden de boeren een prima nieuwe bestemming voor de waterplas. Na het uitrijden van de mest uit de schaapskooi en de stallen reden de boeren hun karren hier het water in. Na enkele dagen in de

FOTO: ERIC WANDERS

week gestaan te hebben werden de karren in de plas keurig schoongeboend. Later is de Schurenberg nog enige tijd als eendenkooi gebruikt. De vangarmen van de kooi zijn aan het eind van uw rondje rond de plas nog goed te zien.

Direct aan de waterkant is het veenmos weer begonnen met een karwei dat - als het daarvoor de kans blijft krijgen - nog honderden jaren zal gaan duren. Het veenmos zal opnieuw proberen de plas tot over de rand te vullen met veen. Op de pollen veenmos ziet u typische hoogveenplanten als veenbes en lavendelheide. De plant die in groten getale in het open water van de plas groeit, is waterdrieblad.

[VEENVORMING](#)

START

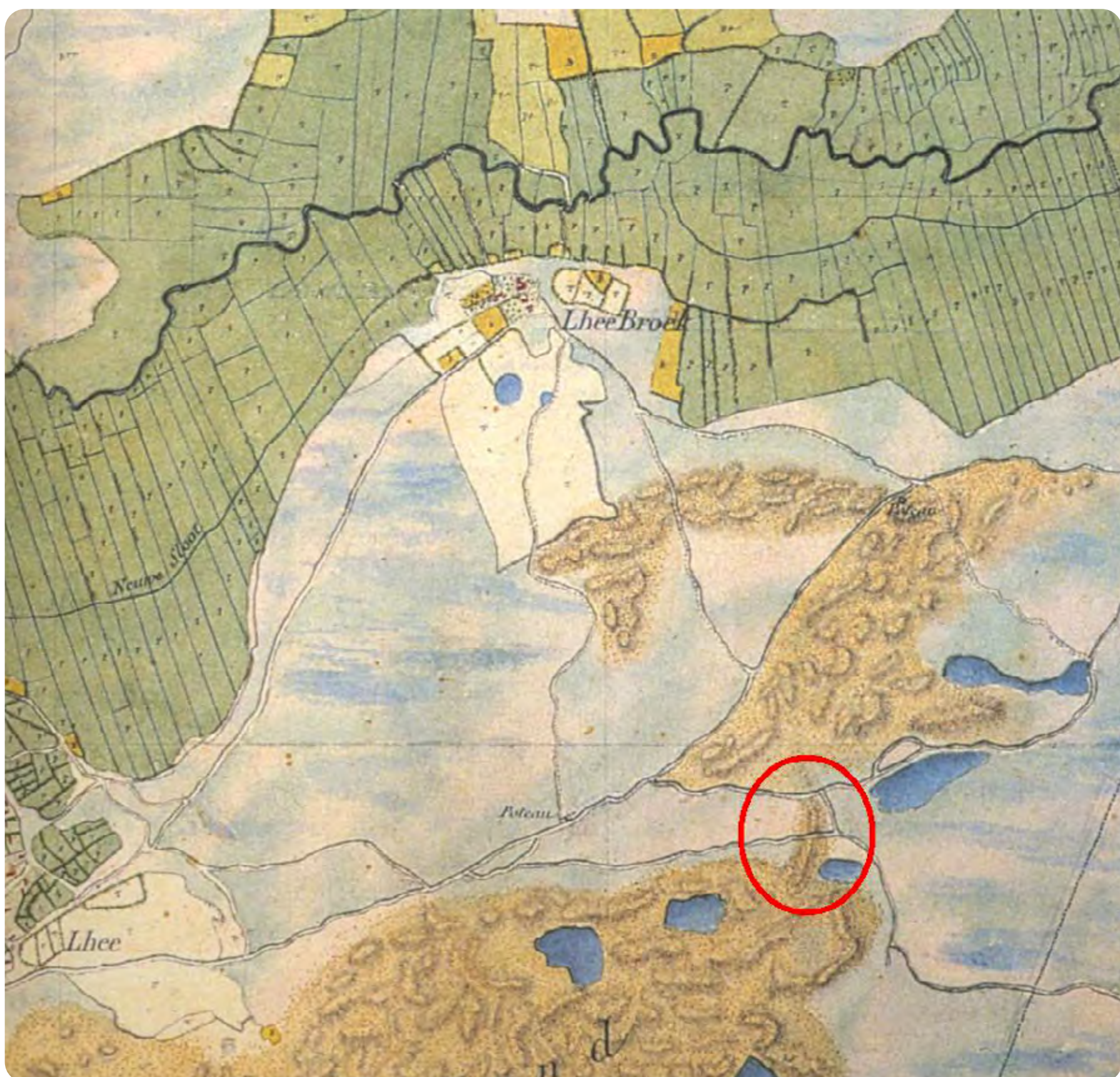
35

KAART

16 Een poort naar het zuiden

Wat tegenwoordig een prachtig beukenbos is, was in de negentiende eeuw een rij kale zandheuvelds. Toen werd dit gebied de Poort genoemd. Het was de enige plaats om de venen en natte laagten ten zuiden van het Lhee-broekerzand te passeren zonder natte voeten te krijgen. Op de zogeheten Franse kaart uit 1811 ziet u dat in detail geïllustreerd. We hebben een rode cirkel om de Poort gezet.

 [ZANDVERSTUIVING](#)

18 Schijn bedriegt op het Lheebroekerzand

De jeneverbes is ongetwijfeld de meest karakteristieke struik van het Lheebroekerzand. Al in 1929 bij zijn actie om het Dwingelderveld te behouden roemde Jac. P. Thijsse de indrukwekkende jeneverbesstruwelen van het gebied. Het lijkt alsof ze er altijd gestaan hebben. Feitelijk echter kon de jeneverbes zich hier pas handhaven toen de schapen van het veld verdwenen en er een eind kwam aan het oppeuzelen van de jonge planten. De schaapskudde van het Lheebroekerzand werd in 1886 opgeheven. De hoogtijdagen van de jeneverbes zijn voorbij zodra andere bomen en struiken op de hei verschijnen. Als er om zonlicht gevochten moet worden, delft de jeneverbes gegarandeerd het

FOTO: BERTIL ZOER

onderspit. Op dit moment vindt er in Drenthe nauwelijks verjonging van het bestaande jeneverbesstruweel plaats. Deels komt dat door een lagere zaadproductie bij oude exemplaren. Verder is vastgesteld dat de luchtverontreiniging voor een deel ook verantwoordelijk is voor het wegwijnen van de jeneverbes. De verjonging die er nog plaatsvindt, beperkt zich voornamelijk tot het uitlopen van oude, half afgewaaide takken. Dat het goed gaat met de jeneverbes op het Lheebroekerzand is jammer genoeg grotendeels schijn...

20 Steen met herinneringen

Op de steen aan het pad bij de groepsaccommodatie Taribush staat het bijbelfragment over de barmhartige Samaritaan. De steen her-

innert aan het feit dat hier in het najaar van 1997 een tentenkamp gestaan heeft voor enkele tientallen 'ontheelde dakloze asielzoekers': mensen die na een verloren asiel-procedure het land uit moesten, maar niet terug mochten naar het land van oorsprong. Het tentenkamp werd opgericht door de Raad van Kerken om aandacht te vragen voor de onhoudbare situatie waarin deze groep verkeerde, en de politiek op haar verantwoordelijkheid te wijzen.

.....

21 Net als in het oude Egypte

De klinkerweg maakt onderdeel uit van de oude weg van Dwingeloo naar Beilen. De groenlanden rechts van de weg behoren tot de oude madelanden die zich tot aan de Beilerstroom uitstrekten. Ze waren zo drassig dat ze eigenlijk alleen als hooiland dienst konden doen. De boeren van Lheebroek lieten hun koeien grazen op het wat hoger gelegen gebied De Vennen dat aan de andere kant van het dorp richting Lhee ligt.

Om de opbrengst van het groenland te verbeteren zorgden de boeren - net zoals de Egyptenaars een paar duizend jaren eerder met de Nijl deden - ervoor dat het land na het seizoen onder water liep zodat het met vruchtbaar slib

bedekt werd. Het water van de Dwingelerstroom werd met behulp van zogeheten keerschutten opgestuwd. Aan de weg van Dwingeloo naar Dieverbrug heeft men zo'n oud stuwsluisje nagebouwd. Het water bevat ter plaatse veel ijzer dat zich als ijzeroer in banken in het beekdal afzet. In de jaren dertig is langs de Beilerstroom en de Dwingelerstroom veel ijzeroer afgegraven.

GROENLAND, IJZEROER

23 Wonen buiten het dorp

Bij het verlaten van de camping loopt u langs de oude Lheebroekeresch. De boerderijen in de verte liggen aan de overkant van de es. Dit gebied kon dankzij de kunstmest en de compost aan het landbouwareaal van

FOTO: GERARD DE VRIES

START

40

KAART

Lheebroek worden toegevoegd. Een opmerkelijk nieuw verschijnsel van deze ontginningsperiode was dat men voor het eerst bij het eigen land ging wonen en het dorp dus verliet.

De boerderijen liggen aan de weg Lhee-Lheebroek. De weg maakt deel uit van de eeuwenoude verbinding tussen de kerspeldorpen Diever en Beilen. Het belang ervan wordt geïllustreerd door het feit dat de weg al in 1870 verhard werd. Daarmee is het een van de oudste 'straatwegen' van Drenthe.

[KERSPEL](#)

26 Over de Oosteresch

Restanten van oude eswallen en bomen langs het pad rond de es geven de Oosteresch van Lhee nog steeds een omsloten karakter. De es had oorspronkelijk een oppervlakte van ongeveer 30 hectare. In 1830 was de Oosteresch verdeeld in maar liefst negentig percelen, dus een gemiddelde van 0,3 hectare per akker. Met de ruilverkaveling in de jaren zestig van de vorige eeuw verloor ook de Oosteresch zijn kleinschalige karakter en ontstonden de huidige grote, economisch verantwoorde kavels. Vroeger werd op de Oosteresch hoofdzakelijk zomer- en winterrogge verbouwd. In de negen-

tiende eeuw verdrong de aardappel de zomerrogge langzaam maar zeker. Op de essen van Lhee werden al vroeg aardappelen verbouwd. Dit blijkt uit een vermelding uit 1751 toen een zekere Frederik van Ovinge 'tien roeden bezay- et met aardappelen' had.

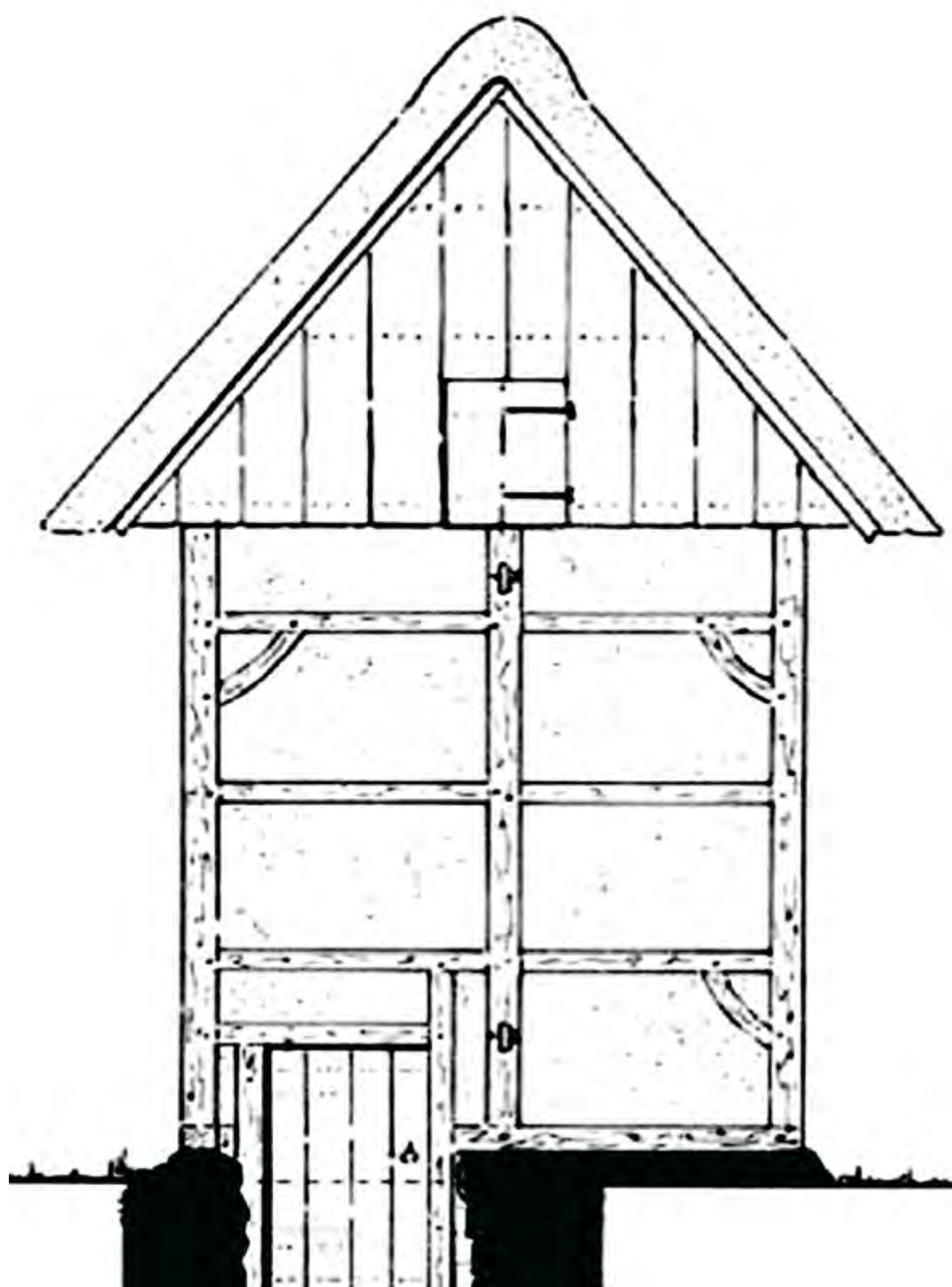

FOTO: DRENTS ARCHIEF

27 Spieker

In 1953 werd in het centrum van Lhee een fundament van een middeleeuws gebouwtje opgegraven. Het 1 m brede fundament was opgebouwd uit veldkeien en had een afmeting van 6 x 4 m. De bodem lag ca. een meter onder maaiveld. Vermoedelijk stond op de veldkeien fundering een bovenbouw in vakwerkbouw,

maar of die één of twee verdiepingen hoog was, is niet bekend. Aardewerkscherven dateren het bouwsel in de tijd rond 1200. Men denkt dat het gebouwtje gediend heeft als spieker, waarin de belasting die in natura (graan) werd geheven tijdelijk kon worden opgeslagen. Deze constructiewijze zou dan - net als de eerste stenen kerken - een innovatie zijn onder invloed van de nieuwe landsheer, de bisschop van Utrecht die sedert 1040 de scepter over Drenthe zwaaide.

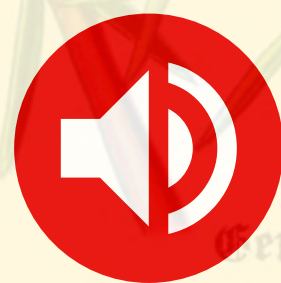
XVII, 5. 12. Cupressineae.

De mystieke jeneverbess

De jeneverbess (*Juniperus communis*) is van oudsher een bekende struik van de Drentse heide. Het gebruik van de blauwe jeneverbessen en de naalden van de struik voor medicinale doeleinden is reeds vele eeuwen lang bekend. Tot in de late middeleeuwen diende een aftreksel van de bessen ter genezing van allerlei kwalen. De mythische uitstraling van de jeneverbess werd er daardoor des te sterker van.

Luister naar het hele verhaal

Colofon

Teksten: Bertus Boivin

Route advies: Roelof Huisman, Tea Snippe (BOKD)

Cover illustratie: Marcel Leuning

Projectcoördinatie: Hanna Schipper
(Het Drentse Landschap)

Topografie: ArcGIS online en Kadaster/OpenStreetMap

Vormgeving: Smartmobiletour.nl

Deze digitale knapzakroute is mede mogelijk gemaakt door:

Recreatieschap Drenthe

Gemeente Assen

gemeente Tynaarlo

GEMEENTE

NOORDENVELD

GEMEENTE
MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe

START

45

KAART

Heeft u genoten van deze wandeling en wilt u nog meer onbekende paden ontdekken?

Download meer routes via

www.eindjeomindrenthe.nl

en kijk voor aanvullende informatie op

www.knapzakroutes.nl.

Volg ons op:

Het Drentse Landschap

